

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาในเรื่องของความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยผู้วิจัย ทำการศึกษาในเขตพื้นที่บ้านท่าโป่ง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อให้ได้เข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสามารถที่จะอธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

การศึกษานี้ได้ใช้วิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และได้มีการวางแผนการดำเนินงานไว้ดังต่อไปนี้

- 3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบุคคล
- 3.2 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น
- 3.3 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย และการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.1.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าความรู้จากเอกสารทางวิชาการ ตำราเรียน บทความจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ให้ความสนใจในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าในหลายๆ แนวคิด เพื่อให้ทราบถึงการเกิดและปัจจัยต่างๆ ของความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้

3.1.2 ข้อมูลจากบุคคล

ผู้วิจัยทำการศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากบุคคลที่เป็นแกนนำในระดับผู้นำชุมชนในพื้นที่บ้านท่าโป่ง ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจในเรื่องหรือปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างหมู่บ้านกับ

ทำทนาย เป็นผู้ที่ทำร้ายถึงเหตุการณ์ ความเป็นมาของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนทำโป่งกับทำทนายโดยตลอด นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ข้อมูลจากกลุ่มชาวบ้านที่ร่วมกันคิด วางแผนและร่วมดำเนินการ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนทำโป่งในครั้งนั้น นอกจากนั้นยังศึกษาข้อมูลที่ได้จากบุคคลในชุมชนบ้านทำโป่ง ซึ่งเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประท้วงปิดถนนเพื่อเรียกร้องให้ทำทนายออกมารับผิดชอบในปัญหาที่สร้างไว้กับชุมชน

3.2 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น

3.2.1 ความสำคัญของพื้นที่ที่ทำกรวิจัย

ในการทำการศึกษารั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ของชุมชนบ้านทำโป่ง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการศึกษาในหัวข้องานวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้มีเหตุผลในการเลือกพื้นที่บ้านทำโป่งดังนี้

1. เป็นชุมชนที่เคยมีกิจการทำทนายมาดำเนินการอยู่ใกล้ๆ และได้เกิดมีการกระทบกระทั่งกันระหว่างทำทนายกับชาวบ้าน ทำให้เป็นปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นมาพร้อมๆกับการขยายตัวของการพัฒนา
2. เมื่อเกิดปัญหาของหมู่บ้านขึ้น ชาวบ้านมีการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการขึ้นเพื่อร่วมมือกันหาทางแก้ไขปัญหาหรือทางออก โดยในการแก้ปัญหของชาวบ้านชุมชนบ้านทำโป่งนี้มีในหลายลักษณะด้วยกัน เช่น การเข้าเจรจากับทางราชการและทำทนาย การปิดถนนประท้วง เป็นต้น

3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาในเรื่องของความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เป็นการศึกษาทางด้านสังคม ซึ่งจะได้อข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านทำโป่งและรับรู้เรื่องราวการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นของชุมชนทำโป่ง และกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับชุมชนทำโป่ง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มแบบ Snowball Sampling จากผู้ให้ข้อมูลหลัก สอบถามค่อๆไปว่า ในเรื่องที่ต้องการศึกษานั้น มีบุคคลใดบ้างที่จะสามารถให้ข้อมูลได้อีกในชุมชนหรือในชุมชนใกล้เคียง และผู้วิจัยได้ขอให้แนะนำต่อเพื่อศึกษาข้อมูลค่อไป ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนได้ข้อมูลเพียงพอ

3.2.3 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่บ้านท่าโป่งเป็นพื้นที่ที่จะทำการศึกษาแล้ว ต่อจากนั้นผู้วิจัยก็ได้เข้าพื้นที่ เพื่อติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องและรับผิชอบในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหารและผู้ใหญ่บ้าน พร้อมกับแจ้งวัตถุประสงค์ในการเข้ามาทำการศึกษาให้ทราบและขอความร่วมมือในการติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชนในการให้ข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา

3.3 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและมีความน่าเชื่อถือ ทางผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาในหลายๆแบบ เพื่อข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์เรื่องความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่เกิดขึ้นได้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนั้นจึงได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ดังนี้

3.3.1 วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งมีลักษณะของการพูดคุยกันแบบไม่มีพิธีรีตอง ไม่เป็นทางการ และไม่มีขั้นตอน ตลอดจนลำดับของข้อคำถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อจะค้นหาข้อมูลทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทำทีของคนในชุมชน ระบบคิด ทักษะคิด รวมทั้งการให้ความหมายของบุคคลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ตามบริบทสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ดังนี้

- 1) ประวัติและความเป็นมาของชุมชน
- 2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- 3) การเข้ามาดำเนินธุรกิจของท่าทราย
- 4) สาเหตุของปัญหาอันเกิดจากการดำเนินกิจกรรมของท่าทราย
- 5) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน
- 6) การแก้ไขปัญหาของชุมชน
- 7) การรวมพลังในชุมชน และการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องร่วมกัน
- 8) การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทางราชการ และทางท่าทราย
- 9) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว
- 10) บทบาทของผู้นำชุมชนในการร่วมกันจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น
- 11) ความต้องการและเหตุผลในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน

3.3.2 วิธีการสังเกต

วิธีการสังเกตเป็นลักษณะของการเฝ้าดูเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อที่จะได้นำสิ่งที่ได้พบเห็นไปประกอบการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์สิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆ ที่สนใจได้ ในการสังเกตนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในการสังเกตสภาพชุมชน ซึ่งเหตุการณ์ในการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นของชาวบ้านเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถที่จะไปเข้าร่วมสังเกตการณ์ในช่วงที่มีการต่อสู้หรือเคลื่อนไหวปิดถนนประท้วงได้ แต่ผู้วิจัยก็ได้มีโอกาสนในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนหลายครั้ง เช่น การทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้องน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีทิศทางและประเด็นที่จะหาเป็นข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต ดังนี้

- 1) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน
- 2) การจัดการทรัพยากรในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
- 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน คนนอกชุมชน หน่วยงานของรัฐ และความสัมพันธ์ชาวบ้านกับตำรวจ
- 4) การร่วมมือร่วมใจกันของคนในหมู่บ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- 5) การแสดงออกของคนในชุมชนต่อปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของตำรวจ
- 6) การดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชนจากการทำกิจกรรมร่วมกัน

3.3.3 วิธีการสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการดังกล่าว หลังจากที่คุณผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลและการสังเกตมาแล้วระยะหนึ่ง เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาซักถามและตั้งเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม ในการจัดสนทนากลุ่มนี้เป็นวิธีการเก็บข้อมูลจากการสนทนาของผู้ร่วมสนทนาที่มีการพูดคุยกันในหัวข้อที่ทางผู้วิจัยได้ตั้งไว้ และการสนทนากลุ่มยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาได้มีการแสดงออก ทั้งในด้านความคิดเห็นความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อประเด็นต่างๆ มากขึ้น โดยกลุ่มที่จัดให้มีการสนทนานั้น จะมีจำนวนผู้ร่วมสนทนากลุ่มละประมาณ 5-8 คน ซึ่งแบ่งกลุ่มสนทนาได้ดังนี้

- 1) กลุ่มแกนนำของชุมชนที่ทราบและร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยตลอด
- 2) กลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมในการต่อสู้เคลื่อนไหวกับตำรวจ ทั้งที่ไปเจรจากับตำรวจและการประท้วงปิดถนน

ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้จัดหัวข้อในการสนทนากลุ่มระหว่างชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงในส่วนของเนื้อหาและความราบรื่นในขณะที่มีการเข้ากลุ่มสนทนาดังนี้

- 1) ข้อมูลภูมิหลังประวัติของหมู่บ้าน ตั้งแต่ช่วงก่อนทำทวายเข้ามา ช่วงกำลังมีการทำทวาย และช่วงหลังจากที่ทำทวายได้ออกไปแล้ว
- 2) ข้อมูลในส่วนของจัดการทรัพยากรของชุมชน ตั้งแต่ช่วงก่อนมีปัญหาทำทวาย ช่วงมีปัญหาทำทวาย และช่วงที่จัดการกับปัญหาทำทวายได้แล้ว
- 3) ข้อมูลการรวมตัวของชาวบ้านในการรวมตัวคิดหาทางแก้ไขต่อปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งการติดต่อประสานงาน ทั้งทางหน่วยงานของรัฐและทางทำทวาย
- 4) ข้อมูลด้านเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการเข้ามารวมตัวเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ในประเด็นของการตอบโต้ของชุมชน ที่แสดงออกถึงความเข้มแข็งของชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ประสบการณ์ของชุมชน และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ จากการเคลื่อนไหวต่อสู้กับการดำเนินงานของทำทวาย
- 5) ข้อมูลของลักษณะและรูปแบบในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน
- 6) ข้อมูลปัญหาและอุปสรรคในการรวมตัวของคนในหมู่บ้าน การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ รวมถึงการต่อรองกับทำทวาย
- 7) ข้อมูลด้านองค์ประกอบของความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในประเด็นของการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ในชุมชน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีข้อมูลต่างๆ ที่จะนำมาประกอบกัน เพื่อที่จะนำข้อมูลไปตอบตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 ขั้นตอนในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

ในระยะแรกผู้วิจัยได้เข้าไปในชุมชนเพื่อทำการสำรวจสภาพ โดยทั่วไปของชุมชน โดยในการเข้าไปในพื้นที่ในระยะนี้ก็เพื่อที่จะศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนและแหล่งข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ในขณะเดียวกันนั้นผู้วิจัยก็ได้แนะนำตัวให้กับชาวบ้านเพื่อให้เกิดความคุ้นเคย พร้อมกัน

นั้นผู้วิจัยได้แจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาของผู้วิจัยให้ชาวบ้านได้ทราบด้วยเช่นกัน ในตอนแรกชาวบ้านในพื้นที่ยังไม่เข้าใจในบทบาทของตัวผู้วิจัยเนื่องจากเรื่องที่ว่าผู้วิจัยจะเข้าไปทำการศึกษานั้น มีความอ่อนไหวในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับท่าทราย ทำให้ในตอนแรกที่เข้าพื้นที่ชาวบ้านจะเข้าใจผิดคิดว่าผู้วิจัยเป็นคนของท่าทรายให้มาสำรวจอะไรบางอย่าง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยต้องทำการชี้แจงกับชาวบ้านว่า ผู้วิจัยเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่มีความสนใจในเรื่องของความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยมีเหตุผลต่างๆ ที่ได้เลือกพื้นที่บ้านท่าโป่งเป็นพื้นที่ในการศึกษา ทำให้ความรู้สึกลัวหวาดระแวงของชาวบ้านที่มีต่อผู้วิจัยได้ผ่อนคลายลง ต่อมาเมื่อผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการศึกษาให้ชาวบ้านได้เข้าใจแล้ว ชาวบ้านก็ได้ให้ความไว้วางใจในตัวผู้วิจัยมากขึ้น ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยก็สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น โดยขั้นตอนของการสร้างความสัมพันธ์ให้กับชุมชนของการศึกษาเชิงคุณภาพถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากขึ้นตอนหนึ่ง เพื่อยังได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านในพื้นที่มากเท่าใด ข้อมูลที่ได้รับมาก็จะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือได้มากตามไปด้วย

3.4.2 ขั้นตอนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

เมื่อผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนมาได้ชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยก็จะทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ที่น่าจะให้ข้อมูลที่ละเอียดและลึกซึ้งได้ ได้แก่ กลุ่มของชาวบ้านในชุมชนที่เป็นแกนนำหรือผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นแบบทางการและเป็นแบบไม่เป็นทางการ รวมทั้งคนในชุมชนที่ได้ร่วมกันในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักได้แล้ว ก็เริ่มที่จะเข้าไปสัมภาษณ์เพื่อที่จะขอข้อมูลในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ

3.4.3 ขั้นตอนในการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research)

1) มีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้นำชุมชน และคนในชุมชนที่สามารถอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนมีท่าทราย การเริ่มต้นมีปัญหาเกี่ยวกับท่าทราย จนกระทั่งการหาทางแก้ไขและการเกิดความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน ซึ่งในการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะของการพูดคุยในบรรยากาศที่เป็นแบบเรียบง่ายสบายๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่เป็นทางการ ไม่เคร่งเครียดโดยได้ใช้ประเด็นต่างๆ ในตอนต้นมาเป็นประเด็นในการซักถามกับผู้นำชุมชน

2) เข้าร่วมสนทนากับชาวบ้านของชุมชนท่าโป่งบางคนที่สามารถเล่าได้ถึงสภาพความเป็นมา สถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งการเข้าไปร่วมในการจัดการร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อศึกษาถึงรูปแบบ และลักษณะของการแลกเปลี่ยน และการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลส่วนนี้ไปร่วมวิเคราะห์กับข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านแต่ละคนด้วย

3) ผู้วิจัยได้ร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้านในพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน

4) การสังเกตและการจดบันทึก ในส่วนของการสังเกตนั้น ผู้วิจัยใช้การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) หรือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) ในส่วนของการจดบันทึก เพื่อป้องกันการลืมในรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ที่อาจจะนำมาประกอบการวิเคราะห์ในการศึกษาของผู้วิจัยได้ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกในขณะที่กำลังสังเกตเห็น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังทำการจดบันทึกในขณะที่กำลังสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนด้วย ซึ่งทางผู้วิจัยได้ขออนุญาตต่อผู้ให้ข้อมูลไว้ก่อนแล้ว

3.4.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่ม เป็นการร่วมสนทนากันเป็นกลุ่มโดยใช้พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) มาเป็นตัวขับเคลื่อนให้กลุ่มมีการแสดงออกในความคิดเห็น นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้คนที่อยู่ในกลุ่มเกิดความอยากที่จะแสดงความคิดเห็นของคนมากขึ้น ทำให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและได้ข้อมูลที่มากพอที่จะนำไปอธิบายในประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยสนใจด้วย

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาได้สักระยะหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยก็จะตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้มานั้น ครบถ้วน สมบูรณ์และครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยของผู้วิจัยในครั้งนี้หรือไม่ โดยในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มานั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

3.5.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลเป็นการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วย เวลา สถานที่ และบุคคล แล้วดูว่าหากข้อมูลที่ได้มา ต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคลที่ได้ให้ข้อมูล ข้อมูลที่ได้มานั้นจะเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งถ้าหากข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนหรือซ้ำกัน ก็แสดงว่าเป็นข้อมูลที่น่าจะเชื่อถือได้

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการที่ไม่ได้แยกส่วนออกมาจากกระบวนการเก็บข้อมูล (ชยันต์ วรรณะภุติ, 2536) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ทางผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นเครื่องมือนำทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล และบันทึกข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ หลังจากได้ข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้ว ก็จะนำข้อมูลมาทำการจัดหมวดหมู่และนำมาวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ (Content Analysis) ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยในเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้มานั้นจะมีลักษณะเป็นนามธรรมที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งในด้านสภาพสิ่งแวดล้อม สภาพทางสังคมของชุมชน ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนในชุมชน กับบุคคลอื่นๆ ความคิด ความเชื่อของบุคคล กลุ่มหรือของชุมชน ในการวิเคราะห์จะทำการแยกรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

3.6.1 การนำข้อมูลมาจัดระบบ

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่จะทำการศึกษาและแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศของชุมชน สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมทั่วไปของชุมชน นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้นำข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันมาจัดระบบ เพื่อให้ทราบถึงความหมายและเหตุผลของคนในชุมชนที่แสดงออกมาในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1) ก่อนทำทรายเข้ามาดำเนินกิจการ

- การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน
- ความสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชน
- การดูแลจัดการภายในชุมชน
- การจัดองค์กรชุมชน
- การประสานงานระหว่างชุมชนกับรัฐ

2) หลังจากทำทรายเข้ามาดำเนินกิจการ

- การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน หลังจากทำทรายเข้ามา ร่วมใช้ทรัพยากรของชุมชน
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนหลังจากทำทรายได้ดำเนินงาน
- ผลกระทบต่อคนในชุมชนหลังจากทำทรายได้ดำเนินกิจการ
- การประสานงานกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่น
- การพัฒนาในด้านด้านสาธารณูปโภคและด้านการคมนาคมของชุมชน

- การเคลื่อนไหวของชุมชนเพื่อให้ทำทนายออกมารับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของทำทนาย
- การรวมตัวกันของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ในการนำข้อมูลในแต่ละปรากฏการณ์มาจัดระบบตามความสัมพันธ์ เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความหลากหลายและความหมาย ตลอดจนเหตุผลของคนในชุมชนที่อยู่เบื้องหลังตามประเภทของปรากฏการณ์

3.6.2 การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชน

ในการศึกษาถึงความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของสุรวุฒิ ปัคโรตง (2542) ซึ่งศึกษาในเรื่องขององค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน เป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชนทำโป่ง ซึ่งลักษณะความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดของสุรวุฒิมีดังนี้

- 1) ชุมชนต้องมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้
- 2) ชุมชนต้องสามารถเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ และปรับตัวจนสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้
- 3) ชุมชนต้องสามารถที่จะคิด วางแผนหรือดำเนินการ รวมทั้งจัดการชุมชนของตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก
- 4) ชุมชนต้องมีลักษณะการผลิตแบบพออยู่พอกิน เป็นชุมชนที่มีลักษณะการผลิตเป็นของตนเอง หากมีผลผลิตเหลือจากการบริโภคจึงนำออกขาย
- 5) ชุมชนนั้นๆ ต้องมีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชน มีสถาบันทางสังคมเป็นผู้ผลิตซ้ำหรือดำเนินการตามหน้าที่ เช่น วัด โรงเรียน ครอบครัวเครือญาติในชุมชน เป็นต้น
- 6) ชุมชนต้องมีอำนาจที่จะปะทะกับคนอื่นหรือคนภายนอกชุมชน เพื่อที่จะสามารถดูแลรักษาผลประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันของชุมชนไว้
- 7) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนอย่างมีจิตสำนึกร่วมกัน ไม่มี การแบ่งแยก เป็นการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งนอกจากอาศัยความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบแล้ว ยังต้องอาศัยผู้นำที่เข้มแข็ง มีศีลธรรม (เป็นคนดี) และมีความสามารถพิเศษ
- 8) ชุมชนต้องมีทรัพยากรธรรมชาติและคนที่สามารถจัดการกับทรัพยากรได้ด้วย

ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพคือ การมีอำนาจในการเข้าถึงและสามารถที่จะใช้
ทรัพยากรนั้นๆ ได้ นอกจากนั้นยังต้องเป็นกระบวนการที่มีการสะสมและ
ถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานในเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากเกณฑ์ในการวัดความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดของสุรวุฒิ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้
เกณฑ์ดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
ของชุมชนว่า ชุมชนทำไปอยู่ที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษานั้นมีความเข้มแข็งสอดคล้องตามเกณฑ์ที่กล่าวมา
ข้างต้นมากน้อยเพียงใด โดยผู้วิจัยได้แบ่งระดับของความเข้มแข็งของชุมชนจากแนวคิดของสุรวุฒิ
ดังนี้

หากชุมชนที่ศึกษามีลักษณะของชุมชนตรงตามแนวคิดดังกล่าวจำนวน 1-3 ข้อ จัด
ได้ว่า ชุมชนนั้นมีระดับความเข้มแข็งของชุมชนต่ำ หากชุมชนที่ศึกษามีลักษณะของชุมชนตรงตาม
แนวคิดดังกล่าวจำนวน 4-6 ข้อ จัดได้ว่า ชุมชนนั้นมีระดับความเข้มแข็งของชุมชน แต่ถ้าชุมชนที่ทำ
การศึกษามีลักษณะของชุมชนตรงตามแนวคิดดังกล่าวจำนวน 7-8 ข้อ จัดได้ว่า ชุมชนนั้นมีระดับ
ของความเข้มแข็งของชุมชนสูง

3.6.3 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ผู้วิจัยจะทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิด
ขึ้นในชุมชน ช่วงก่อนที่ทำการจะเข้ามาดำเนินการและหลังจากที่ทำการได้เข้ามาดำเนินการว่า มี
สาเหตุอะไรบ้างที่เป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในชุมชน ผลักดันทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้ง
คนในชุมชนเองและสภาพทั่วไปของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) การดำเนินงานของทำทนาย
- 2) ผลกระทบต่อชุมชน
- 3) การแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยคนในชุมชนและบทบาทผู้นำ
- 4) การพัฒนาศักยภาพของชุมชน
- 5) การให้ความช่วยเหลือของรัฐ
- 6) เงื่อนไขในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน

3.6.4 การวิเคราะห์องค์ประกอบของความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ในการวิเคราะห์เรื่ององค์ประกอบของความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า ความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นในชุมชนทำไปนั้นมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักการแนวคิดของลำแพน จอมเมือง (2540) ซึ่งศึกษาเรื่องของกระบวนการรวมพลังของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบในชุมชน ซึ่งได้เสนอองค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนในเรื่องของการพึ่งตนเอง และศักยภาพในการหาทางออกของชุมชน โดยแยกประเด็นในการศึกษาดังนี้

- 1) ระบบการผลิตของชุมชน
- 2) การติดต่อกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกชุมชน
- 3) การให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของรัฐ
- 4) การพัฒนาความสามารถในด้านการแก้ไขปัญหาของชุมชน
- 5) การเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องต่างๆ ของชุมชน

3.6.5 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีส่วนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการเข้าไปจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของศักดิ์ชัย ศรีรัตนวาทณี (2538), อนุชาติ พวงสำลี (2540) และกลนา โสณะนะวัฒน์ (2541) เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งจะวิเคราะห์จากประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) บทบาทผู้นำในการจัดการกับปัญหาของชุมชน
- 2) การสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชนและระหว่างชุมชน
- 3) การรวมตัวของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหา
- 4) จิตสำนึกของชุมชน